

Folkemusikk for dummies – del I

Er du en av de som alltid lurer deg lengst bak i rommet når ordet folkemusikk kommer opp? Føler du deg utenfor når alle rundt deg synger de siste stevene på Nordstogaplaten? Veit du kanskje ikke hva et stev er? (Hjeeelp!) Da kan denne vesle artikkelserien få deg med inn i samtalen, og du vil trolig bli den mest populære i vennekretsen. Det vil selvsagt kreve noe fra deg, og du må være villig til å sette deg inn i en musikkverden som for andre er like uforståelig som nugatti og banan på loffskiven. I denne artikkelen skal vi se på ordet folkemusikk, lære litt om hvordan man synger folkemusikk, og til slutt en liten guide til sommerens folkemusikkfestivitas.

Av Vegar Vårdal

Folkemusikk¹ var en gang i tiden betegnelsen på folkets musikk, og det overklassen tok inn i sine hjem når de skulle vise hva *folket* drev med. Det betyr at det fra begrepets start har eksistert en mengde overdrevne fordommer om folkemusikken – som jeg selvsagt ikke skal forminske i denne artikkelserien. Folkemusikken var den musikken bøndene og de menneskene som levde mest i pakt med naturen brukte i hverdagslivet. Det kunne være alt fra bordvers, bånsuller² og salmesang til den mindre kristelige slåttmusikken³ de spilte på låvedansen. Dansemusikken har vært sentral i folkemusikken helt til de satte disse bøndene på scenen midt på 1800-tallet en gang. I Christiania⁴ inviterte borgerskapet dansere fra Telemark og løftet dem opp på scenen i Gamle Logen, og selvsagt med Myllarguten⁵ som spelemann⁶. Det borgerskapet i Oslo ikke hadde forutsett, var at disse kvinnene fra Telemark selvsagt ikke hadde noe under de store stakkene⁷ sine. Så når de gikk en ti til femten ganger rundt for seg selv nær scenekanten så alle byens fornemme fruer og menn rett opp i den krattskog som vokser i Telemarken. Slik kan det gå når folkets kultur kræsjer med borgerskapets finkultur.

I dag er folkemusikken gjort kjent i folket gjennom det norske, mannlige forbildet Odd Nordstoga. Med en gris som sto og hylte og en kråke som ikke fikk plass, har Nordstoga gjort seg populær i hele Norges land, og det med musikk som det stinker rotekte, norsk fjøs av! Hva er det som gjør at denne sangstilen blir typisk norsk? Hva er forskjellen på Odd sin sang mot popikonet Harket eller sangdivaen Sissel? Odd synger på folkemusikalsk vis, som ofte blir kalt å kvede. Men fortvil ikke, dette er noe som også du kan få til. Leser du noen linjer til nå, så kan det være du som kommer på *Først og Sist* med din nye hit *Morgensang for meg og deg*.

Vi starter enkelt med en kjent og kjær låt som *Lisa gikk til skolen*. Syng den en gang slik du lærte den på barneskole eller i barnehage, enkel og rett frem. Det høres litt kjedelig ut, ikke sant? Det første vi må gjøre er å lære å krulle, altså pynte litt på noen toner. Syng *Lisa* igjen nå med sats på *Li-* og *gikk*, tenk deg at hver gang du skal syng disse tonene, er det som om de treffer en blink og tonen står og dirrer midt i blinken. *-sa* og *til* er uinteressant, de skal synges med mindre kraft og tyngde enn de to andre tonene. Har du lyst til å gjøre en liten glissando, det vil si at du ikke treffer tonen rett med en gang – gjerne litt under tonen, står du fritt til det. Da er det bare kronen på verket, legg hodet litt på skakke, vis litt tenner med et mildt glis, og syng sangen langt fremme i munnen. Klarer du dette på sanger som *Pål sine hønur* og *Hurra for deg*, er du kommet et godt stykke på vei. Det er noen tilleggsmomenter du kan ta med om du virkelig vil nå langt: Lær deg å trampe med foten og la

¹ Folkemusikk – musikk som alle vil si er gammel, og som gjerne spilles på gamle norsk instrumenter.

² Bånsull – en sull er folkemusikernes ord for en liten melodi, og bån betyr barn – bånsull er en vuggeviser.

³ Slått – merkelig urgammelt norsk ord for en melodi. I riktig gamle dager var ikke buen oppfunnet, de slo heller melodien ut av instrumentet, akkurat som vi gjør på en gitar i dag. Så slo du en melodi, så hadde du slått en slått.

⁴ Christiania – noe vi folkemusikere ofte kaller hovedstaden vår.

⁵ Myllarguten – en fattig møllersønn som ble en verdensberømt folkemusiker, datidens Eminem.

⁶ Spelemann – en mann eller kvinne (!) som spiller folkemusikk.

⁷ Stakk – et annet ord for et vidt skjørt vevd av tung norsk ull.

kroppen gynte med i takt med sangen. Opptrer du med dette på neste fest, kan jeg garantere mye oppmerksomhet og at du med ett er blitt festens midtpunkt!

Guide til sommerens festivaler

Nå som du kan synge og vet litt om folkemusikk, bør du reservere sommeren til årets stevner og festivaler. Jeg har i mange år reist rundt på likt og ulikt, og her får du min personlig anbefalte reiserute.

For å starte litt rolig, vil jeg anbefale festivalen **Skandinavisk Folketone** på **Haukeliseter** i Vinje i Telemark. I frisk fjelluft blir det dansing, turing og buskspelling⁸ i de seint nattetimer. Her er et intimt miljø, hvor artister og gjester sitter sammen ved alle måltider, og mulighetene for å finne ut alt om skandinavisk folkemusikk definitivt er tilstede. Et år var det alt fra svensk folkrock og brutal og rå joik ved vannet til deilig, vår norsk visesang. Kan du ikke danse, vil du garantert få lære deg det her om du ønsker, med en mengde kursmuligheter. Kanskje du heller bare vil sitte og lytte på konsertene som går non-stop i hovedhuset hver kveld? Her er det ingen som dømmer deg om du sier noe rart eller tar regelrett feil – avslappet og god stemning og frisk luft attpåtil.

Har du nå ikke fått nok av skandinavisk folkemusikk, og tør å ta steget et skritt videre, anbefaler jeg deg å ta turen innom det største arrangementet innenfor norsk folkemusikk i året, **landskappleiken**⁹. Dette er selvsagt et mekka for folkemusikkentusiaster med en kultur og tradisjon som de fleste bygder i Norge sikler etter. 5 dager i slutten av juni vil det være tettpakket med bunadkledde¹⁰ folk og folkemusikksynsere med program og notatblokk. Utad er høydepunktet lørdagens A-klasse i hardingfele. Da blir alle urolige element som små barn og knipsende journalister hivd på dør, for her er det bedt om den 'allra største tyssstnad'. Her konkurrerer de beste innenfor selv symbolet på norsk kultur – hardingfele, den norske av de norske instrumenter. Med femten minutter stemming og låter som er lange som et uår og like uforståelig for halvparten av de 3 000 som sitter og hører på, vinner de dommers gunst og ære. Som du skjønner, anbefaler jeg deg rett og slett ølteltet utenfor, her er det god stemming med godt buskspell atåt. Om kvelden deltar du på festlighetene på hotellet. Her finner du dagens A-klassevinner god og brisen og fremdeles med fela i hånd, i tillegg til yrende folkeliv som de gode, gammeldage bygdefester ikke er i nærheten av.

Er ikke dette nok, så ta en titt på følgende steder:

- * Førde Internasjonale Folkemusikkfestival – folkemusikk fra hele verden, også bongotrommer medfølgende hvite hippiefans.
- * Hilme – norsk folkemusikk i mindre målestokk, kan sammenlignes med Skandinavisk Folketone, bortsett fra at det bare er norsk.

Vegar Vårdal (f. 1975) er frilans folkemusiker og folkedanser. Han har også skrevet en del artikler og vært medforfatter på et par læreverk. Dette er hentet fra hans artikkelserie til Norsk Kulturarv i 2005. Vegar har jobbet mye med barn og unge, både i Norge og utlandet, og er veteran i Rikskonsertsammenheng.

Du kan lese mer om Vegar på hans hjemmeside: www.kultivator.no.

⁸ Buskspelling – ikke-organisert spelling, på sommerstid foregår dette ofte i buskene på festivalområdet.

⁹ Landskappleik – kappleik betyr å kappes eller konkurrere og leike, altså NM i folkemusikk og folkedans.

¹⁰ Bunad – klesplagg de brukte i gamle dager, som ofte skilte seg ut fra sted til sted. På kappleik bruker man gjerne dette kultursymbolet når man skal på scenen og spille, synge eller danse.